

УДК 336.22

**РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
НА ШЛЯХУ ДО СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ КРАЇНИ**

***С.А. Іоніна, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
викладач екології ВП НУБіП України «Ірпінський економічний коледж»***

Висвітлено причини сучасного екологічного стану екосистем та біосфери, суть концепції сталого розвитку, наголошено на ролі екологічної освіти та екологічного виховання у формуванні екологічного світогляду. Розкрито вплив екологічної культури на переході до сталого соціально-економічного розвитку країни. Наведено перелік форм роботи у ВНЗ, які сприяють формуванню екологічного світогляду.

Екологічна освіта, екологічне виховання, екологічна компетентність, екологічна свідомість та культура, концепція сталого розвитку, екологізація.

Вирішення проблем екологічного спрямування можливе, зокрема, через освітньо-виховну систему на основі нової екологічно-освітньої моделі,

яка повинна враховувати структуру екологічних знань, соціальні функції екології, звичаї, історичний досвід українського народу у самоусвідомленні, розумінні свого місця в природі, своїх зв'язків із нею. Все це, як і співвідношення природничого і гуманітарного в екологічній освіті та вихованні на всіх рівнях, вимагає глибокого науково-педагогічного осмислення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значну увагу формуванню екологічної свідомості приділяли у своїх роботах такі вітчизняні й зарубіжні вчені, педагоги та психологи, як В.І. Вернадський, В.В. Вербицький, Е.В. Гіусов, М.І. Дробноход, А.М. Захлебний, І.Д. Зверев, О.В. Киричук, М.М. Кисельов, Г.А. Ковальов, В.С. Крисаченко, М.М. Моїсєєв, В.Ф. Моргун, Н.Г. Ничкало, Г.П. Пустовіт, Н.Ф. Реймерс, В.В. Рибалко, В.О. Сухомлинський та ін.

Мета дослідження – вивчення теоретико-методологічних аспектів екологічного виховання студентської молоді в навчальних закладах України. Впровадження різноманітних форм та методів роботи у навчально-виховний процес для формування системи наукових знань, поглядів і переконань студентської молоді, які закладають основи відповідального ставлення до навколишнього природного середовища.

Виклад основного матеріалу. Розвиток виробництва і зростання масштабів господарської діяльності, в ході яких людина використовує дедалі більшу кількість природних ресурсів, зумовлюють тотальне посилення антропогенного тиску на довкілля та порушення рівноваги в навколишньому природному середовищі. А це, у свою чергу, призводить до загострення не тільки екологічних, а й соціально-економічних проблем. Одночасно з вичерпанням запасів невідновлюваних сировинних та енергетичних ресурсів посилюється забруднення довкілля, особливо водних ресурсів та атмосферного повітря, зменшуються площі лісів і родючих земель, зникають окремі види рослин, тварин тощо. Все це підриває природно-ресурсний потенціал суспільного виробництва і негативно позначається на здоров'ї людини.

За нинішніх тенденцій у демографічному та соціально-економічному розвитку практично всіх країн швидко вичерпається здатність біосфери Землі зберігати екологічну рівновагу і забезпечувати життєвими ресурсами дедалі зростаючу кількість народонаселення планети. Стала очевидною необхідність радикальної зміни парадигми розвитку земної цивілізації. Інакше жодні екологічні й природоохоронні заходи, навіть комплексного характеру, а також широкомасштабні техніко-технологічні новації і жорсткі економічні механізми регулювання ресурсо-екологічних процесів неспроможні забезпечити в майбутньому нормальне функціонування біосфери та її складової – людського суспільства.

У контексті сказаного фундаментальне значення має Конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася 1992 р. у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія), на якій було проголошено, що основою розв'язання гострих соціально-економічних і ресурсо-екологічних проблем є перехід до моделі сталого розвитку.

Сталий соціально-економічний розвиток країни означає таке функціонування її народногосподарського комплексу, коли одночасно забезпечуються: задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення; раціональне та екологобезпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів; підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Інакше кажучи, сталий розвиток – це економічне зростання, за якого ефективно розв'язуються найважливіші проблеми життєзабезпечення суспільства без виснаження, деградації і забруднення довкілля.

В Україні перехід до сталого розвитку як країни загалом, так і окремих її регіонів має відбуватися у тісному взаємозв'язку зі структурною і техніко-технологічною перебудовою суспільного виробництва у напрямі всебічної екологізації не лише базових галузей економіки, а й усіх сфер людської діяльності, в тому числі освіти.

Отже, одним з невідкладних завдань сучасності є виховання молодого покоління, здатного гармонійно співіснувати з природою, раціонально використовувати і відтворювати її багатства, психологічно готового оберігати природу. Це вимагає переорієнтування екологічного виховання на можливість здійснювати підготовку людини до переходу на стратегію сталого розвитку. Сталий розвиток є новим принципом людського спільного життя: майбутні покоління повинні мати ті самі ресурсні можливості, що мають і нині існуючі. Сучасне суспільство потребує компетентної особистості, яка на основі самостійного критичного мислення і відповідальності буде готовою і здатною не лише визначати екологічні проблеми, знаходити раціональні шляхи їх вирішення, а й запобігати їх виникненню [3].

Екологічне виховання – тривалий багатофакторний цілеспрямований процес формування екологічної свідомості й екологічної культури. Результатом екологічного виховання людини є формування мотивів, потреб, звичок цілеспрямованої екологічної поведінки та природоохоронної діяльності, здорового способу життя.

Мета екологічного виховання і освіти має бути орієнтованою на формування екологічної свідомості особистості, готовності відповідально ставитися до довкілля, виховання екологічно усвідомленої поведінки, знань прав і обов'язків громадян.

Розвиток екологічної компетентності молоді є однією із ключових ідей модернізації виховання і освіти, та полягає у зміні світогляду й мотивів поведінки людей, які становлять сучасний соціум. Вона пов'язана з готовністю і здатністю молоді нести особисту відповідальність як за власний добробут, так і за суспільний.

Екологічна компетентність це:

- здатність особистості приймати рішення і діяти так, щоб якомога менше завдавати шкоди довкіллю;
- прояв екологічної культури особистості у довкіллі, де вона здійснює власну діяльність і може реально впливати на його стан;

- підпорядкування задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку;

- здатність особистості до такої діяльності у побуті й природному середовищі, коли здобуті екологічні знання, навички, досвід, цінності актуалізуються в уміння приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їхні наслідки для довкілля.

Визначаючи роль і місце ВНЗ у формуванні ціннісного ставлення особистості до природи, необхідно звернути увагу на те, що:

- на основі сучасних тенденцій розвитку екологічної освіти як складової освіти сталого розвитку її зміст включає в себе екологічний, економічний та соціальний блок;

- чинником формування екологічної компетентності студентів виступає як навчальний, так і виховний процес [1].

За останній період сформувалися такі моделі екологічної освіти:

1. Однопредметна модель. Припускає вивчення екології як самостійного предмету.

2. Багатопредметна. Припускає глибоку екологізацію змісту традиційних навчальних предметів.

3. Змішана. Впроваджується з урахуванням особливостей традиційних навчальних предметів (їх екологізацією), і цілісно в самостійних інтегрованих курсах екології.

Найефективнішою є змішана модель екологічної освіти, яка має чітко виражену практичну спрямованість. В змісті кожного навчального предмету закладені можливості для здійснення екологічної освіти студентів.

Використання такої моделі навчання має ряд позитивних моментів:

- створює цілісність уявлення про взаємозв'язки природи і людини;
- сприяє перенесенню навичок навчання і вирішення екологічних проблем на інші предмети навчального плану.

В основу процесу екологізації повинні бути покладені дидактичні, психологічні, етичні та методичні принципи. Така системна модель екологічного виховання доповнюється організацією позааудиторних заходів із освоєння цілісного змісту екологічної діяльності людини [2].

У створеному таким чином освітньому просторі студент одержує необхідні умови для самореалізації й розвитку особистісного потенціалу, можливість проявити активну життєву позицію в питаннях екологічного спрямування, беручи участь в екскурсіях, акціях, екологічних практикумах і т. д. Концептуальну основу застосованої педагогічної технології складають ідеї особистісно орієнтованої освіти і гуманізації навчально-виховного процесу.

Реалізація основної мети даного досвіду здійснюється шляхом активного поєднання різних форм роботи.

Діяльність із питань організації екологічного навчання і виховання може мати таку структуру:

1. Навчально-дослідницька діяльність (рекомендовані форми роботи):

- організація і проведення екопрактикуму;
- організація і проведення соціальних досліджень;

- виконання проектних завдань;
- еколого-краєзнавчі екскурсії.

2. Природоохоронна діяльність (рекомендовані форми роботи):

- екологічні акції;
- посадка зелених насаджень;
- виготовлення штучних гніздівель;
- догляд за рослинами;
- екологічні суботники;
- рейди по впорядкуванню берегової зони річки, тощо.

3. Навчально-просвітницька діяльність (рекомендовані форми роботи):

- захист екопроектів, звітів про проведені дослідження;
- суспільний огляд досягнень студентів;
- конкурс плакатів, листівок, малюнків;
- конкурс екологічних есе, віршів;
- створення студентської агітбригади;
- пропаганда екологічних знань серед населення району, міста;
- виступи на виховних годинах;
- випуск екологічної газети гуртка, навчального закладу;
- проведення тематичних декад, тижнів;
- випуск буклетів на екологічну тематику;
- створення навчальних відеофільмів, комп'ютерних презентацій.

4. Науково-дослідна робота студентів (рекомендовані форми роботи):

- дослідження якості води місцевих водойм, стану ґрунтів, фауни та флори регіону, тощо;
- підготовка доповідей та виступи на міжвузівських конференціях.

Екологічна культура виявляється у системності екологічних знань; ціннісному ставленні до природи, в основі якого лежить усвідомлення людства як частини біосфери; екологічно-доцільному характері окремих дій людини в природі і природокористування загалом.

Екологічна культура особистості визначається системою екологічних знань про природу і людину в неї; системою екологічних цінностей та відношень, що регулює норми поведінки і діяльності людини в природі; практичні вміння, навички та технології екологічної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна екологічна криза набуває все більш гострого характеру. Людству найближчим часом загрожує небезпека, якщо воно не змінить стиль свого існування й діяльності, не визначить своїх життєвих цінностей. Розв'язання екологічної кризи лежить не тільки в області господарсько-економічної діяльності людей, але й у сфері морального вдосконалення людини, її культури взаємостосунків з природою та іншими людьми. Людству потрібні нова філософія життя, висока екологічна культура та свідомість.

Ціннісне ставлення до природи і сформована на його основі екологічна культура є обов'язковою умовою сталого розвитку суспільства, узгодження економічних, екологічних і соціальних чинників розвитку .

Отже, екологічне виховання набуває пріоритетної ролі в освіті загалом та у навчально-виховному процесі зокрема. Розвиток і формування у

молоді екологічної компетентності забезпечується відповідним оновленням усіх складових навчально-виховного процесу навчальних закладів (цілей, змісту, технологій тощо).

Основними принципами екологічної освіти є:

1. Міждисциплінарний підхід у формуванні екологічної культури студентів.
2. Систематичність застосування теоретичних й практичних форм вивчення і охорони природи у навчальних закладах.
3. Взаємозв'язок глобального, національного і локального розкриття екологічних проблем в навчальному процесі.

Екологічна освіта повинна бути націлена на формування нової культури взаємовідношення з природою – культури, що поєднує право користування природними благами і відповідальність за стан навколишнього природного середовища, засновану на розумінні цінності природи [4].

Вирішити проблему екологічного виховання значно складніше, ніж удосконалити систему екологічної освіти. Якщо екологічна освіта людини визначається сукупністю її знань про особливості взаємодії суспільства з природою, то екологічне виховання має набагато складніший зміст. Воно, крім екологічних знань, охоплює широкий спектр найрізноманітніших людських якостей і характеристик, певний світогляд і світосприйняття, моральні, правові, екологічні, соціальні принципи та норми. Тому воно не мислиться окремо від естетичної, моральної, правової освіти й виховання.

Екологічне виховання є складовою частиною морального виховання людей будь-якого віку і професії. Без змін у культурі природокористування не можна розраховувати на позитивні зміни в екологічному стані.

Список літератури

1. Екологічне виховання студентів вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації будівельного профілю : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. / С.В. Сапожников ; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2006. – 20 с. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ard/2006/06ssvabp.zip>
2. Позакласні форми екологізації освіти / І.С. Булгаков // Педагогіка, психологія та медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 21. – С. 10–14. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/articles/2002/02bisese.zip>.
3. Українська педагогіка в персоналіях : У 2 кн. / за ред О. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 2. – 550 с.
4. Яницкий О.Н. Экологическая парадигма как элемент культуры / О.Н. Яницкий // Социологические исследования. – 2006. – № 7. – С. 83–92.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrtribune.org.ua/ru/2009/11/chi-potribne-nam-ekologichne-vixovannya/>

Раскрыты причины современного экологического состояния экосистем и биосферы, суть концепции устойчивого развития, подчеркнута роль экологического образования и экологического воспитания в формировании экологического мировоззрения. Раскрыто влияние экологической культуры на переход к устойчивому социально-экономическому развитию страны. Приведен перечень форм работы в ВНЗ, способствующих формированию экологического мировоззрения.

Экологическое образование, экологическое воспитание, экологическая компетентность, экологическое сознание и культура, концепция устойчивого развития, экологизация.

This paper covers the reasons of the current ecosystems and biosphere ecological condition, the essence of the sustainable development concept. It also emphasizez the role of environmental education in order to form environmental outlook. The paper highlights the role of human ecological culture for the transition to sustainable social and economic development. The list of work forms in universities promoting the formation of environmental outlook is mentionet.

Environmental education, environmental competence, environmental consciousness and culture, sustainable development concept, greening.